

Çek Cumhuriyeti'nde Bölgesel Kalkınma

**Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
Yönetişim Etütleri
Eylül 2007**

İçindekiler

GİRİŞ	3
TARİHSEL GELİŞİM VE REFORMLAR	5
İDARİ YAPILANMA	8
BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER	11
BÖLGESEL KALKINMAYLA İLGİLİ KURUMSAL ÇERÇEVE.....	14
BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	18
SONUÇ.....	21

Tablolar

Tablo 1 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey II bölgelerine göre kişi başına GSYİH.....	11
Tablo 2 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey III bölgeleri.....	12
Tablo 3 Sektörel Bakanlıkların bölgesel politikayla ilgili görevleri	14
Tablo 4 Bölgesel kalkınmayla ilgili kuruluşların görevleri	17
Tablo 5 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Hissedar Yapısı.....	20

Şekiller

Şekil 1 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey II Bölgeleri.....	9
Şekil 2 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey III Bölgeleri (Kraj)	10
Şekil 3 Çek Cumhuriyeti'nde bölgelere göre nüfus yoğunluğu.....	12
Şekil 4 Çek Cumhuriyeti'nde bölgelere göre işsizlik oranları.....	13
Şekil 5 Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel kalkınmanın idari yapılanması.....	16

Giriş

Bölgesel Kalkınmayı destekleyecek olan kurumların yapılanması ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi konusu Avrupa Birliği'ne yeni üye olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde, bölgesel kalkınma sürecinde yer alan aktörler ve karar vericiler için hep öncelikli bir mesele oldu. Avrupa Birliği ve Yapısal Fonların etkisi, mevcut devlet geleneği, kamu yönetimi biçimi ve mevcut kurumlar ve hepsinden önemlisi sürekli artan bölgesel eşitsizlikler, bölge ölçeğindeki kurumları şekillendiren etkenlerin başında geldi. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin hepsinde piyasa ekonomisine geçişle birlikte benzer deneyimler yaşanmış olsa da farklı kamu yönetimi biçimlerine sahip bu ülkelerde bölgesel kalkınmanın kurumsal yapılanması da farklılaştı. Bu geçiş ülkelerinin hepsi bölgesel kalkınma ajansları konusunda farklı deneyimler yaşadı, ancak hepsinde tartışılan öncelikli konular, bu kurumların hukuki statüleri, sorumlulukları ve diğer kamu kurumları ve özel sektörle ilişkileri oldu.

Türkiye'de bölgesel politikanın gelişimine ve bölgesel kalkınma alanındaki çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla yaklaşık üç senedir, başta Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri olmak üzere bu alandaki deneyimlerle ilgili araştırmalar yapıyor ve konuyla ilgili aktörlerle paylaşıyoruz. Bu makalede bölgesel politika alanında büyük ilerleme kaydetmiş ve olumlu adımlar atmış olan Çek Cumhuriyeti'ndeki reform ve kurumsallaşma süreci tanıtılacaktır.¹

Çek Cumhuriyeti'nde, 1989'dan sonraki dönemde bölgesel politika oldukça yavaş gelişti. Komünizmden sonraki ilk hükümetin çabaları ulusal ölçekte geniş çaplı ekonomik, politik ve sosyal reformlar üzerine yoğunlaşmıştı. Bölgelere yönelik politikalar çoğunlukla ulusal düzeyde geliştirilen sektörel politikalar yoluyla oluşturuldu ve uygulandı. Bu dönemde, Avrupa Birliği üye ülkelerinde bölgesel kalkınma ve kalkınmayı destekleyecek kurumsal yapılanma konusunda bir hayli yol alınmışken, Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel düzeyde bir politikanın varlığının gerekli olup olmadığı tartışılıyordu. Bölgesel politikanın uygulanması için gereken kurumsal altyapı yoktu ve bu altyapının oluşturulmasına yönelik girişimler, bakanlıkların yetki alanları üzerindeki anlaşmazlıklar, mevcut bölgesel idari yapılarıdaki sorunlar ve mali kaynakların yetersizliği gibi nedenlerle başarısız oluyordu.

¹ Bu makalede farklı kaynaklar kullanılmasına karşın makalenin ana eksenini Samková (2003), McMaster (2004, 2006), Brusis'in (2003) makaleleri oluşturmaktadır.

1990'ların ikinci yarısına gelindiğinde daha bütüncül ve tutarlı bir bölgesel politika yaklaşımı izlendi ve bu yönde arka arkaya kurumsal düzenlemeler yapıldı. Çek Cumhuriyeti Hükümeti, bölgesel ölçekte yeni bir idari düzey getiren ve bölgesel ekonomik kalkınmayı ön plana çıkaran reformları bu dönemde gerçekleştirdi. Bölgelerden gelen baskı, bölgesel eşitsizlikleri önlemek amacıyla ulusal düzeyde geliştirilen politikalar ve Avrupa Birliği süreci, reformları destekleyen ve devam etmesini sağlayan etkenlerin başında geldi. Merkezi devlet geleneği ve bölge düzeyindeki yönetimlere duyulan güvensizlik gibi nedenlerle, yeni kurumların oluşturulması sürecinde sorunlar yaşanmış olsa da reformlarla birlikte bölgesel politikanın ve bölgelerin durumu büyük ölçüde gelişti. Bu reformların hazırlık ve yasama sürecinden ileride bahsedeceğiz.

Özetle Çek Cumhuriyeti'ndeki bölgeselleşme ve bölgesel kalkınma yaklaşımını, komünizm sonrası dönemde devletin rolü konusundaki iki farklı tutuma bakarak açıklayabiliriz. 1990'ların ilk yarısına hâkim olan yaklaşım, güçlü bir merkezi yönetim ve sektörel kalkınma politikalarını ön plana çıkarmıştı. Bu dönemde temel ekonomik ve siyasi dönüşüm talepleri gündemdedi. Komünizm sonrası dönemin siyasi istikrarsızlık ve ekonomik belirsizlikleri karşısında, güçlü ve merkezi bir devletin oluşturulması konusunda bir siyasi taahhüt vardı. Bu durum önceki rejimden kalan bölgesel düzeyde yönetime ve bölge planlamaya karşı olumsuz tutumla da desteklenmiş oldu.

Bununla birlikte, bu eğilimin tersine yerelleşme süreci, demokratikleşme ve ekonomik liberalizasyonun bir parçası olarak da değerlendirildi. Merkezi komünist devlet sisteminin tasfiyesi, vatandaşların ülkedeki siyasal ve ekonomik yaşama katılımını ve benzer biçimde bölgesel ekonomik kalkınmaya destek verilmesi de yerel aktörlerin kalkınma süreçlerinde yer almasını sağlayabilir düşüncesiyle Çek Cumhuriyeti Anayasasında 1997'de yapılan değişiklikle, yerleşmeye ve bölgeselleşmeye olan bağlılık açıkça belirtildi. 1990'lar boyunca hem bölgesel ihtiyaçların daha doğru tespit edilmesi hem de belirli bir ölçüde siyasal ve mali özerkliğin sağlanmasıyla birlikte bölgelerde kalkınmanın harekete geçirilmesi amacıyla bölgesel düzeyde bir idarenin gelişimine olan destek gittikçe güçlendi.

Tarihsel Gelişim ve Reformlar

Bölgesel kalkınma için özel bir politika belirlenmesi konusu Çek Cumhuriyeti Hükümeti'nin gündemine ilk defa Aralık 1992'de geldi. Bölgesel politikayı, devletin piyasa ekonomisinin etkin bir biçimde işlemesine destek olmak amaçlı bir faaliyeti olarak tanımlayan **“Bölgesel İktisadi Politikanın İlkeleri”**² yasası bu tarihte kabul edildi. Bölge ölçekli sanayi politikası olarak tanımlanabilecek bu politikanın işleyişinin sorumluluğu Ekonomi Bakanlığı'ndaydı ve pratikte küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesiyle sınırlı kaldı.

Bölgeler arası eşitsizliklerin giderek artması ve AB fonlarından yararlanma isteğinin etkisiyle gerçekleşen ilk kurumsal yenilik, bölge düzeyindeki faaliyetlerin koordinasyonunu sağlamak amacıyla Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'nın 1996'da çıkarılan yasa ile kurulması olmuştur. Bölgesel Kalkınma için özel bir bakanlık kurulması yaklaşımı yalnızca Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde değil Batı Avrupa'da da pek benzeri olmayan bir yaklaşımdır. Birçok ülkede bölgesel politikanın sorumluluğu mevcut bir bakanlığın bünyesinde oluşturulan yeni bir birime verilmiştir.³

Ancak Bakanlık kurulduktan sonraki ilk yıllar sorunun yalnızca yeni bir bakanlık kurmakla bitmediğini gösterdi. Bakanlığın faaliyetleri oldukça sınırlıydı ve kendisine verilen **“tüm bölgesel faaliyetlerin koordinasyonu ve bağımsız bir bölgesel politikanın oluşturulması”** temel işlevlerini kabullenmesi bir yıldan fazla sürdü.

Bölgesel politikanın gelişiminde gerçekleşen en önemli etkili olay, “Çek Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Başvurusu Hakkında Avrupa Komisyonu'nun Görüşü” belgesinin 1997'nin Temmuzunda yayınlanması oldu. Komisyon bu belgede “Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel bir politika bulunmamaktadır” görüşünü belirtti ve aynı zamanda ulusal ile yerel düzeyler arasında seçilmiş birimlerin olmamasını eleştirdi. Bu eleştiriler durumu büyük ölçüde etkiledi. Bir yıl

² “Resolution on Principles of Governmental Regional Economic Policy” (No. 759/1992)

³ Bölgesel kalkınma konusundaki yetkiler, Estonya'da İçişleri Bakanlığı'na, Slovenya'da İktisadi İlişkiler ve Kalkınma Bakanlığı'na, Macaristan'da Bölgesel Kalkınma ve Tarım Bakanlığı'na ve Polonya'da farklı sektörel bakanlıklara verilmiştir.

içinde bağımsız bir bölgesel politikanın temelleri atıldı ve kurumsal altyapı, politika araçları, uygulama mekanizmaları ve finansal düzenlemeler alanlarında birçok düzenleme yapıldı.

Aralık 1997’de seçilmiş ve özerk 14 bölgesel idari birimin oluşturulmasını sağlayan yasa⁴ kabul edildi. Bu yasayla Çek Cumhuriyeti Anayasasının 99. maddesi değiştirilerek belediye ile merkezi yönetim arasında bölgesel idari birimlerin bulunduğunu belirten ifade eklendi⁵.

Bölgesel politikanın gelişiminde büyük bir ilerleme olarak değerlendirilen **“Çek Cumhuriyeti’nde Bölgesel Politikanın İlkeleri”**⁶ kararnamesi Nisan 1998’de kabul edildi. 1992’deki dar yaklaşımın yerini bölgesel politikayı, uygun bir stratejiye dayalı kavramsal ve sistematik bir bölgesel kalkınma desteği olarak tanımlayan yeni bir yaklaşım aldı. Bölgesel politikaya uzun vadeli bir yaklaşım getirildi ve uygulanan araçların çeşitliliği iş desteğinden fazlasını içerecek biçimde genişletildi. En önemlisi de bölgesel politikanın uygulanmasında bölgesel aktörlerin aktif rol almalarını sağlayan kurumsal düzenlemelerdi. İlkeler, aynı zamanda Bölgesel Kalkınma Yasasının hazırlanmasına da zemin oluşturdular ve iki yıl boyunca, yasanın yürürlüğe girmesine kadar işlev gördüler.

Ekim 1998’de AB’nin İktisadi Bölge Birimleri Sınıflandırması kabul edildi⁷. Daha önceden oluşturulan 14 bölgesel idari birimin Düzey III (NUTS III) olarak belirlenmesine ve bunların da 8 Düzey II bölgesi olarak gruplanmasına karar verildi.

Nihayet 2000 yılının Haziran ayında Bölgesel Kalkınma Yardımları Yasası kabul edildi⁸. Yasa Çek Cumhuriyeti’nde bölgesel yardımların yasal zeminini oluşturdu. Yasayla birlikte AB fonları ve diğer bölgesel yardımların uygulanması için koşullar da belirlenmiş oldu. Ancak hepsinden önemlisi bu yasayla birlikte bölgesel kalkınmayı sağlayacak kurumsal yapının çerçevesi de çizilmiş oldu. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerin yetki ve sorumlulukları belirlendi, Düzey III (Kraj bölgeleri) ve Düzey II (uyum bölgeleri) düzeylerindeki kuruluşların bölgesel kalkınma

⁴ “Constitutional Act on the Formation of the Higher Territorial Administrative Units (VÚSC)” (No. 347/1997)

⁵ Article 99: *The Czech Republic is subdivided into municipalities, which are the basic territorial self-governing units, and into regions, which are the higher territorial self-governing units.*

⁶ “Resolution on Principles of the Regional Policy of the Czech Republic” (No.235/1998)

⁷ “Resolution on the definition of territorial units according to the EU methodology (NUTS)” (No. 707/1998)

⁸ “Act on Regional Development Support” (No. 248/2000)

alanındaki yetkileri ve işlevleri birbirinden ayrıldı. Bölgesel Kalkınma Yardımları Yasası 2001 yılının Ocak ayında yürürlüğe girdi.

Bu dönemde kamu reformu çerçevesinde bölgesel kalkınmayı yakından ilgilendiren birçok başka yasa da yürürlüğe girdi. Örneğin, bölgelerin ve belediyelerin statülerini ve organlarının işleyişini belirleyen Bölgeler Yasası⁹ ve Belediyeler Yasası¹⁰ 2000 Nisan'ında kabul edildi ve her ikisi de Kasım'da yürürlüğe girdi.

Çek Cumhuriyeti'nde bölgeleşme sürecinin temel ayırt edici özelliği, geniş kapsamlı ve bütünsel bir kamu yönetimi reformunun bir parçası olmasıdır. Kamu yönetiminin standartlarını geliştirmek isteyen karar vericiler merkezi yönetim ve seçilmiş bölgesel idarelerin birlikte çalışmasını ve aralarındaki uyumu sağlamaya çalıştılar. Bütünsel bir siyasi reform çerçevesinde önce bölgelerin sayısı ve sınırlarının belirlenmesi ve ardından kurumsal reformlara odaklanması Çek Cumhuriyeti'ne büyük avantaj sağlamıştır. Bölgesel ölçekte bir yapılanmaya alışık olmayan diğer birçok geçiş ülkesinde bu durum ciddi sorunlar yaratmıştır.¹¹

Ayrıca bu süreçte Avrupa Birliği'ne üyelik perspektifinin rolü de çok önemlidir. Katılım Ortaklığı Belgesinin 1998'de kabul edilmesinin ardından AB'den yapısal fonlar aracılığıyla destek alınması olasılığı daha görünür hale geldi ve AB ilkelerine uygun bir bölgesel politikanın eksikliği destek alabilmek için tek engel olarak kalmıştı. Dolayısıyla Çek Cumhuriyeti bölgesel politikası oluşturulurken tamamen AB modeline sadık kalındı. Hatta AB'nin bölgesel politika ilkelerinin birçoğu aynen kopyalandı.

⁹ "Act on Regions" (No. 129)

¹⁰ "Act on Municipalities" (No. 128)

¹¹ Brusis (2003) Çekoslovakya'nın dağılmasından sonraki süreçte Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da bölgesel politikanın gelişimini karşılaştırmalı olarak incelediği makalesinde benzer sorunlardan bahsediyor: Çek Cumhuriyeti'yle aynı tarihi paylaşan Slovakya'da bölgesel politikanın gelişimi büyük benzerlikler göstermektedir. Ancak Slovakya'da bölgeselleşme her şeyden önce hükümete karşı gelişen politik bir süreç olmuştur. Slovakya Parlamentosunda yürütülmeye çalışılan yasama sürecinde özellikle bölgelerin sayısı ve sınırları konularında ciddi sorunlar yaşanmıştır. Öte yandan yine Slovakya'daki sürecin Macar partilerinin etkisiyle etnik-politik bir boyutu da bulunmaktadır. Çek Cumhuriyeti'nde de etnik bölgeler olsa da buna benzer bir sorun yaşanmamıştır.

İdari Yapılanma

Çek Cumhuriyeti, kamu yönetimi sistemindeki dönüşümün başladığı 1989'da Çekoslovakya'nın bir parçasıydı. Halkın belli oranlarda temsil edildiği parlamento bu dönemde seçildi ve merkezi kuruluşların sayılarını azaltan ve yetkilerini baştan düzenleyen değişiklikler yine bu dönemde yapılmaya başlanmıştı. Çek ve Slovak federasyonları 1 Ocak 1993'te ayrıldıktan sonra daha önce federal düzeyde yer alan yasama, yürütme ve yargı organları, Çek Ulusal Meclisi, Çek Cumhuriyeti Hükümeti ve Yüksek Mahkeme olarak yeniden yapılandı. Çek Cumhuriyetinin 1993'te kabul edilen yeni Anayasasında ülkenin idari bölümlenmesinin yalnızca mekânsal olduğu belirtilerek federal yapısı da değişmiş oldu.

1990'a kadar ülkedeki yerel kamu otoriteleri Milli Komitelerdi. Bu komitelerin yapısı yerel yönetim olarak tanımlanmış olsa da pratikte merkezi devletin birimleri gibi çalışıyorlardı. Bu sistem 1990'da değiştirildi ve öncelikle yerel hizmetlerin sunumunu sağlamak amacıyla yerel birimlerin tekrar güç kazanmaları için bölge düzeyindeki komiteler tamamen kaldırıldı ve yetkilerinin bir kısmı merkeze bir kısmı da belediyelere aktarıldı. 2000'den fazla yeni belediye oluşturuldu ve çoğunluğu küçük ölçekliler olmak üzere (%80'inini nüfusu 1000'in altındaydı) toplam sayı 6000'i geçmiş oldu. Sonuçta Aralık 1997'de 14 bölgeyi oluşturan yasa yürürlüğe girene kadar, merkezle yerel arasında seçilmiş bir birimin bulunmadığı iki düzeyli bir yönetim yapısı oluştu.

Merkezi ve yerel yönetimler arasında uzun süre bir boşluk kaldı ve ancak 1990'ların ikinci yarısında AB'nin baskısıyla değişim başlayabildi. AB'nin aday ülkelerdeki bölgesel yapılanma konusunda iki temel gereksinimi bulunuyordu. Bunlar, katılım ilkesinin gerektirdiği biçimde kamu yönetiminin belli bir düzeyde yerelleşmesi ve ileride AB'yle entegrasyonun ve yapısal fonlara katılmanın bir önkoşulu olarak bölgesel sınıflandırma sistemine (NUTS) geçilmesiydi.

İlk adım Aralık 1997'deki Anayasa değişikliğiyle 1 Ocak 2000'den itibaren uygulanan 14 bölgesel idari birimin (higher territorial administrative units: VÚSC - vyšší územně-správní celky, daha sonra adı "kraj" olarak değiştirildi) oluşturulması oldu. Ancak bu birimlerin oluşturulması sürecinde yaşanan siyasi tartışmalar nedeniyle NUTS sınıflandırmasına uygun bir

sistem getirilmedi. Önerilen bölgeler nüfus büyüklükleri nedeniyle Düzey II ve Düzey III arasında kaldı. AB yapısal fonlarından faydalanabilinen temel birim olan Düzey II seviyesine uygun yeni birimler oluşturmak gerekti. Böylece 1998’de önceki 14 bölgenin (kraj) Düzey III ve bunlarında bir araya gelmesiyle Düzey II bölgeleri (uyum bölgeleri) oluşturuldu ve aşağıdaki yapı ortaya çıktı.

Çek Cumhuriyeti’nde İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması:

- Düzey I: Çek Cumhuriyeti
- Düzey II: 8 Uyum Bölgesi
- Düzey III: 14 Bölge (Kraj)
- Düzey IV: 76 İlçe (Okre) + Prag’ın 22 merkez ilçesi
- Düzey V: 6258 belediye (Obec)

Şekil 1 Çek Cumhuriyeti’nde Düzey II Bölgeleri

Kaynak: McMaster (2004)

Şekil 2 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey III Bölgeleri (Kraj)

Kaynak: McMaster (2004)

Yeni bölgeler yasada öngöröldüğü biçimde önce yalnızca istatistiksel amaçlarla Ocak 2000'de hayata geçti. Aynı yılın Kasım ayında seçimler yapıldı ve bölgelerde temsilci yapılar oluşturuldu. Yeni bölgesel yönetimlerin 1 Ocak 2001'de oluşturulmasıyla bölgeler yasal anlamda da işlevsel hale geldi.

1990'da yine ilçelerdeki Milli Komitelerin yerine merkezi temsil eden, merkezi yönetimin taşra teşkilatı diyebileceğimiz İlçe Ofisleri gelmişti. Ancak 2002'de merkezin temsilcisi olan bu ilçe ofisleri de kaldırıldı ve yetkileri belediyelere ve bölgelere aktarıldı. Dolayısıyla sonunda bölge düzeyinde merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak yalnızca bakanlıkların bölge birimleri kaldı. Bugün yukarıdaki Düzey VI bölgelerini oluşturan ilçeler (okre) idari bir yapıya işaret etmemekte, yalnızca mekansal bir ayrımı göstermektedir.

Özetle, Çek Cumhuriyeti'nde seçimle yönetime gelen ve "yerel yönetim" olarak tanımlanabilecek kamu idaresi, "bölge" (Kraj) ve "belediye" olmak üzere iki düzeyde örgütlenmiştir. Yerel yönetimin temel birimi belediyedir ve bölge yönetimleriyle aralarındaki ilişki hiyerarşik bir

yapıda değildir, daha çok hizmetler anlamında birbirini tamamlar niteliktedir. Bölgeler, seçimle oluşturulan Bölgesel Konsey tarafından idare edilmektedirler. Yürütme görevi konsey üyeleri arasından seçilen başkan, başkan yardımcısı ve üyelerin katılımıyla oluşan Bölgesel Yürütme Kurulundadır. Bölgeler özerktir ve belli yasalarla merkezi idarenin taşra teşkilatına verilmemiş her türlü bölgesel faaliyeti yürütmektedirler.¹²

Bölgesel Eşitsizlikler

1989–1992 yılları arasında üretimde yaşanan düşüşün ardından 1990’lar boyunca Çek Cumhuriyeti’nin ekonomik durumu genellikle iyiydi. 1997’de GSYİH Avrupa Birliği ortalamasının yaklaşık %63,2’si kadardı. Ancak 1990’ların sonlarına doğru özellikle ağır sanayiye dayalı olan bölgelerde büyüme oranları düştü ve işsizlik arttı. Dolayısıyla 90’ların ikinci yarısına doğru bölgeler arası eşitsizlikler arttı (Tablo 1 ve Tablo 2). Örneğin, Moravia-Silesia bölgesinin 1995’teki GSYİH ülke ortalaması 94 ve Prag’ınki 184’ken, 2000 yılına gelindiğinde Moravia-Silesia’nın oranı 84’e düşerken, Prag’ınki 214’e yükseldi.

Tablo 1 Çek Cumhuriyeti’nde Düzey II bölgelerine göre kişi başına GSYİH

DÜZEY - II BÖLGELERİ	1995 (EUR)	2000 (EUR)	2004 (EUR)	1995 (%)		2000 (%)		2004 (%)	
				Ülkeye Oranı	AB’ye Oranı	Ülkeye Oranı	AB’ye Oranı	Ülkeye Oranı	AB’ye Oranı
Prag	20.109	28.866	33.115	184	114	214	128	207	146
Merkez Bohemia	8.520	11.300	14.940	78	48	84	50	93	66
Güneybatı	10.401	12.537	14.876	95	59	93	56	93	66
Kuzeybatı	10.260	11.018	12.935	94	58	82	49	81	57
Kuzeydoğu	9.533	11.577	13.602	87	54	86	52	85	60
Güneydoğu	9.760	11.734	14.395	89	55	87	52	90	63
Merkez Moravia	9.317	10.826	12.780	85	53	80	48	80	56
Moravia-Silesia	10.345	11.291	13.047	94	59	84	50	81	57
Çek Cumhuriyeti	10.957	13.487	16.013	100	62	100	60	100	71

Kaynak: McMaster (2004) ve Çek Cumhuriyeti İstatistik Ofisi (<http://www.czso.cz/>)

Ülke nüfusundan aldığı yüksek pay, en yüksek bölgesel istihdam seviyesi, yabancı sermaye, AR-GE ve yükseköğrenimle başkent Prag, Çek cumhuriyeti’nin ekonomik coğrafyasında birinci sırada gelmektedir. Ülkenin doğu bölgeleri tek bir sektöre dayalı ağır sanayi bölgeleri ve bazı kırsal alanlar en fakir bölgeler arasındadır. 1990’ların ilk yarısında en kötü durumda olan kısmı Kuzey Moravia olmak üzere, ülkenin doğusunda bulunan Moravia bölgesindeki işsizlik oranı,

¹² Adalet, güvenlik, tapu ve kadastro vb. faaliyetler bakanlıkların bölge birimlerinin sorumluluğundadır.

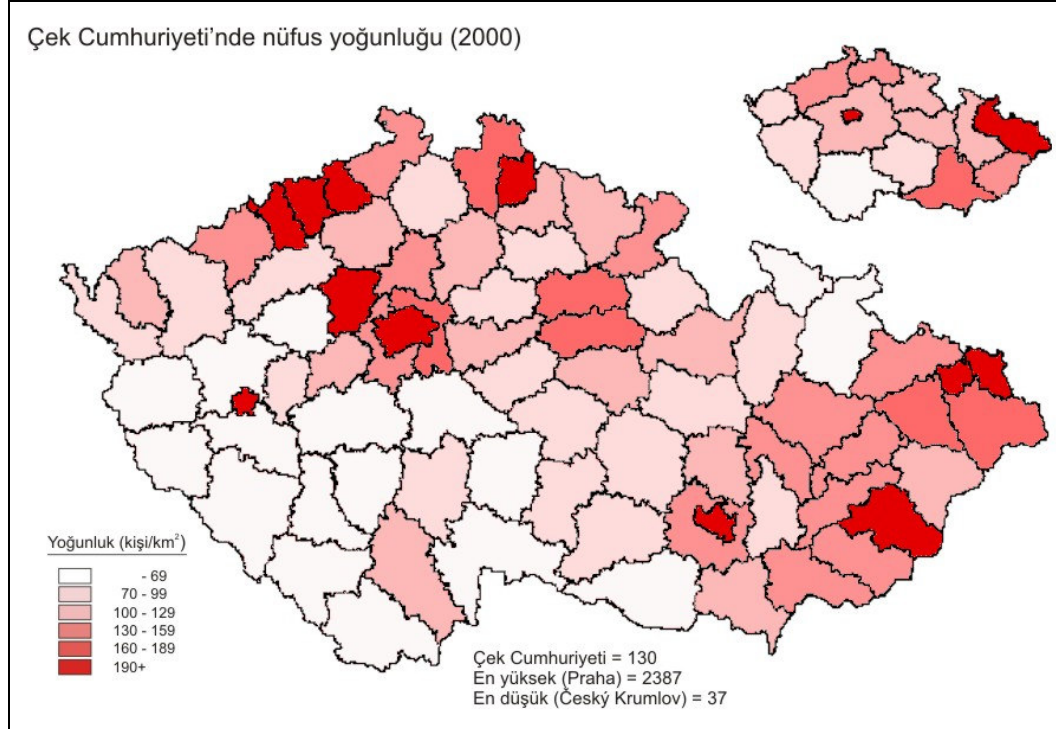
Bohemia'dakinin iki katı kadardı. Bu durum, eski bir sanayi bölgesi olan Kuzey Bohemia'da ekonomik ve sosyal koşulların hızlı bir biçimde kötüye gitmesi sonucunda bir ölçüde değişmiştir.

Tablo 2 Çek Cumhuriyeti'nde Düzey III bölgelerine ait göstergeler

Bölge	Alan (km ²)	Nüfus (3/2005)	İşgücü (6/2005)	İşsizlik Oranı (%) (6/2005)	GSYİH (2002)
Çek Cumhuriyeti	78.868	10.223.713	5.380.138	8,6	14.911
Praha	496	1.172.975	680.830	3,3	33.696
Merkez Bohemia	11.016	1.146.343	611.887	6,0	12.198
Güney Bohemia	10.057	626.042	324.687	5,8	13.276
Plzen	7.561	549.678	293.477	6,2	13.701
Karlovy Vary	3.314	304.625	167.764	9,7	11.747
Usti	5.335	822.429	434.775	15,0	11.939
Liberec	3.163	427.681	229.756	7,5	12.190
Hradec Kralove	4.758	547.326	278.888	7,0	12.909
Pardubice	4.519	505.109	255.764	7,8	12.330
Vysocina	6.925	509.813	261.007	7,6	11.530
Güney Moravia	7.065	1.130.157	586.817	9,7	13.956
Olomouc	5.159	639.110	317.551	10,5	11.403
Zlin	3.964	590.333	300.563	8,7	11.722
Moravia-Silesia	5.535	1.252.092	636.372	14,3	12.450

Kaynak: CzechInvest (Factsheet 21 (2006), Regions of the Czech Republic)

Şekil 3 Çek Cumhuriyeti'nde bölgelere göre nüfus yoğunluğu

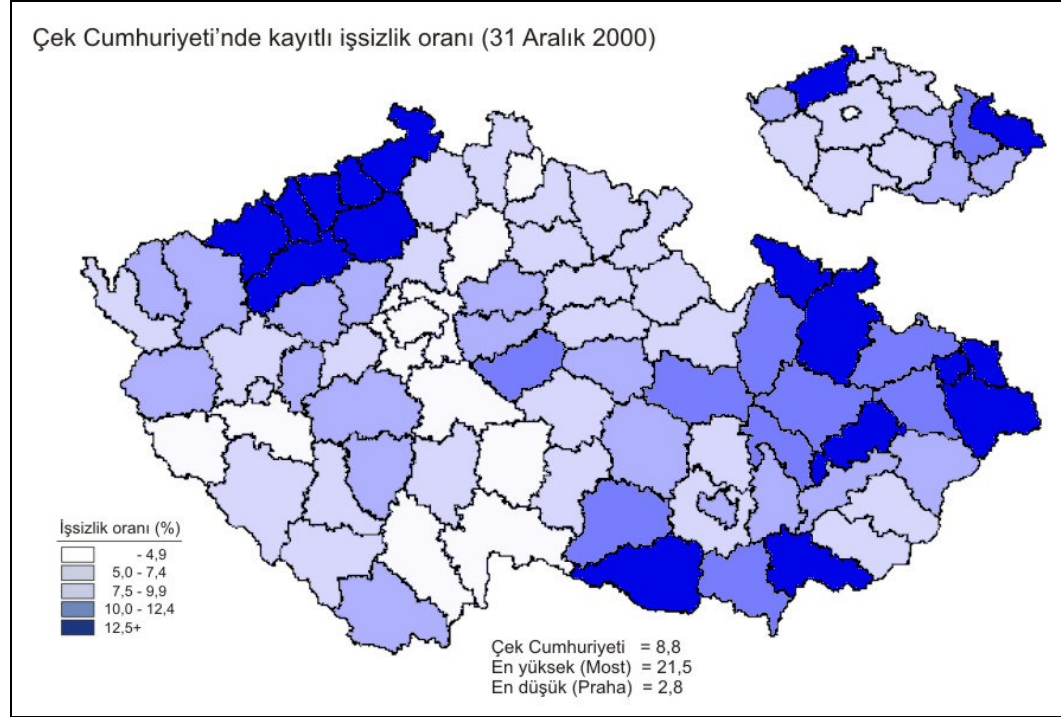

Kaynak: Çek İstatistik Ofisi (<http://www.czso.cz/>)

Çek cumhuriyeti'nde bölgesel kalkınmanın diğer bir belirgin özelliği de bölgelerin içinde, fabrikaların iflası nedeniyle ortaya çıkan yerel düzeydeki eşitsizliklerdir. Bu sorunlar özellikle, ağır sanayinin yoğunlaştığı, Morevia-Silesia ve ülkenin kuzeydoğusu gibi bölgelerde ortaya çıktı. Halen en yüksek işsizlik seviyeleri, Kuzeybatıda ve Moravia-Silesia bölgelerinde bulunmaktadır (Şekil 4).

1990'ların ortası boyunca ülkenin görece olumlu olan ekonomik durumu ve sınırlı düzeydeki bölgesel eşitsizlikler dolayısıyla bölgesel reform ve tutarlı bölgesel politika konusundaki politik baskılar da sınırlı kaldı. Ekonomik çöküş endüstriyel yeniden yapılanmanın etkilerinin gecikmesi ve işsizliğin artmasının ardından, daha aktif bir bölgesel politika için talepler güçlendi. Bunlara bağlı olarak bölgesel eşitsizliklerin çoğalması da özellikle yeniden yapılanmanın etkilerinden en ağır darbeyi alan bölgelere desteklerin sağlanması konusunda hükümete baskıları da artırdı.

Şekil 4 Çek Cumhuriyeti'nde bölgelere göre işsizlik oranları

Kaynak: Çek İstatistik Ofisi (<http://www.czso.cz/>)

Bölgesel Kalkınmayla İlgili Kurumsal Çerçeve

Çek Cumhuriyeti’nde bölgesel politikanın uygulanması için gerekli olan kurumsal yapılanma Bölgesel Kalkınma Yardımları Yasasıyla belirlenmiştir. Yasa bölgesel kalkınma konusunda üç düzeye sorumluluk vermektedir.

Ulusal Düzeyde ekonomik ve sosyal uyumun koordinasyonu 1 Kasım 1996’da kurulan Bölgesel Kalkınma Bakanlığı’nın sorumluluğundadır. Bakanlık bölgelerin kalkınması konusunda analizler yapmakta ve destek vermek için uygun olan bölgeleri belirlemektedir. Merkezi ve bölgesel düzeyde ilgili tüm idari birimlerle birlikte çalışarak Çek Cumhuriyeti’nin bölgesel kalkınma stratejisini belirler ve Ulusal Kalkınma Planlarını hazırlar. Bakanlık bölgesel yardım programlarının uygulanması ve denetlenmesinden sorumludur. Tablo 3’te Bölgesel Kalkınma Bakanlığı haricindeki sektörel bakanlıkların görevleri verilmiştir.

Tablo 3 Sektörel Bakanlıkların bölgesel politikayla ilgili görevleri

Bakanlıklar	Bölgesel politika alanındaki yetkisi
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	CzechInvest: İş ve Yatırım geliştirme Ajansı
Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı	İşsizlik yüksek olduğu bölgelere yönelik mevcut işgücü politikalarını izler ve bölgesel iş bulma ofislerini çalıştırır.
Tarım Bakanlığı	Köylerdeki altyapının geliştirilmesine, yapılı çevrenin ve ortak alanların düzenlenmesine işaret eden ve yoksul tarım alanlarındaki ya da çevresel koruma alanlarındaki çiftçilere destek sağlayan, Kırsal Alanların Yeniden Canlandırılması Programını geliştirdi.
Çevre Bakanlığı	Çevresel olarak en çok kirlenmiş alanlara çevre fonundan kaynak aktarır.
Maliye Bakanlığı	Fonları bölgesel ve yerel yönetimlere dağıtır.
Savunma Bakanlığı	Eski Sovyet askeri eğitim üslerinin yeniden canlandırılması.
Ulaşım Bakanlığı	Kırsal alanlardaki toplu taşıma destek sağlar.

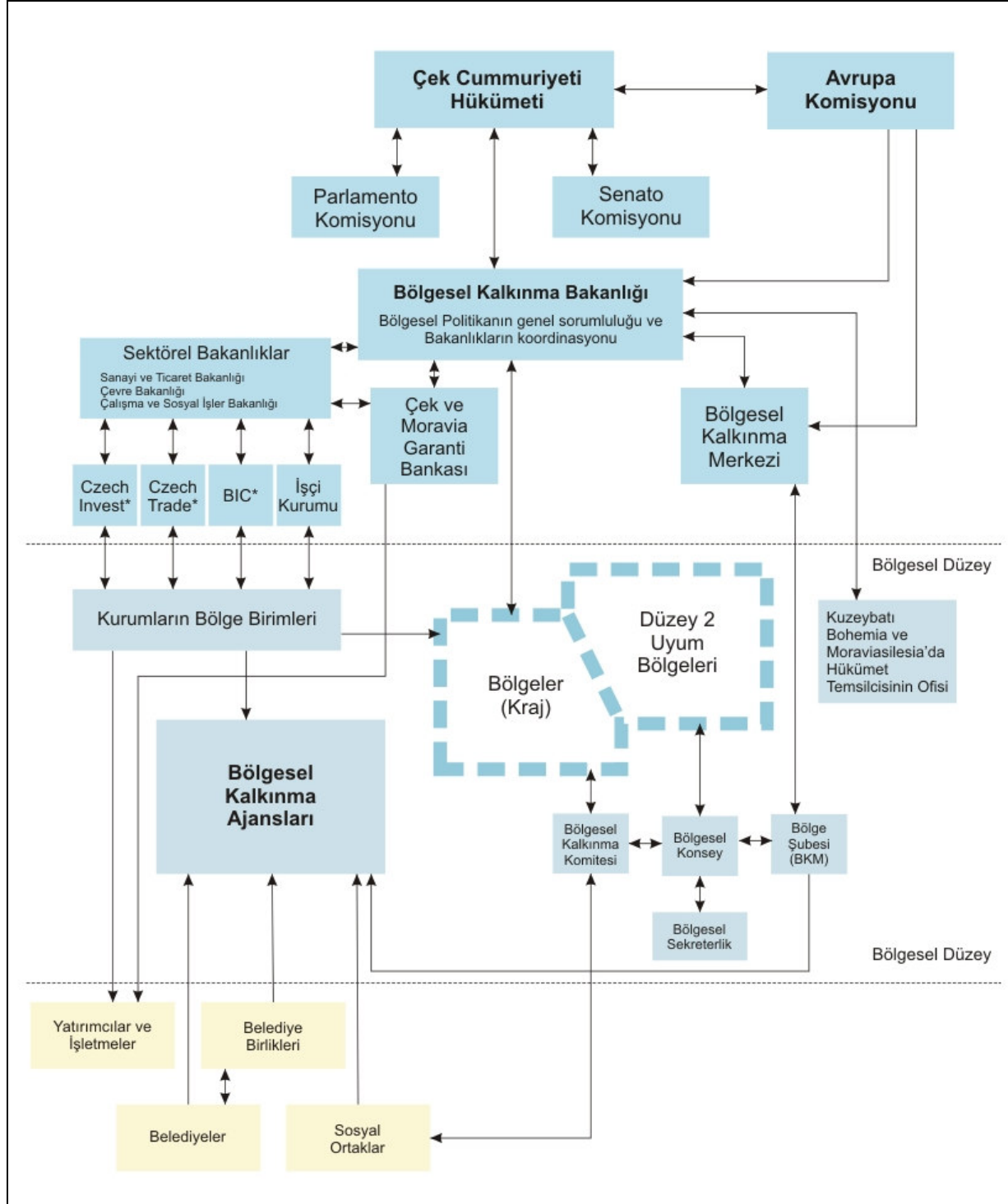
Kaynak: McMaster (2006)

Bölgesel düzeyde, bölgesel kalkınma faaliyetleri *bölgeler* (Kraj) tarafından yürütülmektedir. Bölgeler kendi bağımsız yetki alanları içinde, bölgenin spesifik ihtiyaçlarına göre ve kendi içinde dengeli bir kalkınmanın sağlanmasını desteklerler. Kendi bölgeleri için analizler yapar, bölgesel kalkınma programlarını uygular ve yetki alanları çerçevesinde kendi mali kaynaklarını, özel girişimciliği desteklemek gibi yollar bölge içi eşitsizlikleri gidermeye katkıda bulunmak amacıyla kullanabilirler.

Bölgesel aktörlerin içinde en önemlilerinden birisi de Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır. Bölgesel Kalkınma Ajansları, merkezi ya da bölgesel otoriteler tarafından, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve bölgesel stratejilerin uygulanması amacıyla kurulan yarı özerk kuruluşlardır. Çek Cumhuriyeti'nde 18 tane bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır.

Yerel düzeyde, belediyeler bölgesel kalkınma programlarının hazırlanması ve uygulanmasında bölgelerle birlikte çalışırlar ve yatırımcılar için uygun zemini hazırlamak gibi yollarla bölgenin kalkınmasına katkıda bulunurlar. Belediyeler aynı zamanda kaynaklarını komşu belediyeler ve diğer kurumlarla bir araya getirerek, birkaç belediye için tasarlanmış programların uygulanmasına destek olurlar. Tablo 4 ve Şekil 5'te bölgesel kalkınmayla ilgili kurumlar ve her düzeyin sorumlulukları ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Şekil 5 Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel kalkınmanın idari yapılanması

Kaynak: McMaster (2004)

* Czech Invest: Çek Yatırım ve İş Kalkınma Ajansı, 1992'de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kuruldu.

Czech Invest, yabancı yatırımları desteklemek üzere çalışan ulusal bir kuruluştur.

Czech Trade: Çek Ticaret Teşvik Ajansı, 1997'de Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kuruldu.

Temel amacı Çek cumhuriyeti ve yabancı şirketler arasındaki ticaret ve işbirliğini desteklemektir.

BIC: İş Geliştirme Ajansı da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulmuştur.

Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla birlikte çalışmaktadır.

Tablo 4 Bölgesel kalkınmayla ilgili kuruluşların görevleri

Düzyey	Kurum	Açıklama
Ulusal	Bölgesel Kalkınma Bakanlığı	Ulusal ölçekte bölgesel kalkınma programlarının geliştirilmesi ve uygulanması ve AB uyum fonlarının yönetilmesi görevi Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'ndadır.
	Bölgesel Kalkınma Merkezi	Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'na karşı sorumludur ve AB bölgesel kalkınma programlarının ana uygulayıcısı olan kurumdur. Aynı zamanda, bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetlerine destek sağlamak için daha fazla rol oynayacağı farz edilmektedir.
	Sektörel Bakanlıklar ve Kamu Kurumları	Sektörel bakanlıklarda ve diğer devlet kurumlarında bir takım bölgesel kalkınma sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, bölgesel KOBİ girişimlerini yönetmektedir.
Bölgesel	8 Uyum Bölgesi: - Bölgesel Konsey, - Bölgesel Kalkınma Komitesi ve - Bölgesel Kalkınma Merkezinin bölge birimleri	Sekiz AB uyum bölgesinin analitik ve istatistiksel işlevleri vardır. AB Yapısal Fonlarının uygulanması için önemli bir zemin oluştururlar. Bu düzeyde çalışan kurumlar, AB fonlarının yönetimi ve uygulanmasında görev alırlar.
	14 Bölge	Sorumlulukları: - Bölgenin kalkınmasının koordinasyonu, - Bölgesel kalkınma programlarının geliştirilmesi, uygulanması ve üretilmesi, - Merkezi devlet otoriteleriyle birlikte çalışma ve - Önem itibarıyla tek belediyeyi aşan bölgesel kalkınma konularında, belediyelerin çıkarlarının koordinasyonu Aynı zamanda bölgesel kalkınmanın desteklenmesi amaçlı kamu fonlarının tahsisine karar verme sürecine de katılırlar.
	Kamu Kurumlarının Bölge Birimleri	Czech Invest: Yabancı yatırımları destekleyen ulusal bir kuruluştur. Bu kuruluş, içinde yerel yönetimler ve bölgesel kalkınma ajansları da olmak üzere çok çeşitli yerel aktörle birlikte çalışır. BIC (The Business Development Agency): Bölgesel Danışmanlık ve Bilgi Merkezleri ağı oluşturmuştur. Bunlar aynı zamanda Bölgesel Kalkınma Ajanslarıyla işbirliği içinde geliştirilmiştir.
Yerel	Bölgesel Kalkınma Ajansları	18 tane Bölgesel Kalkınma Ajansının hepsi bölgesel düzeyde çalışır. Ajansların bölgelerin sınırlarına bağlı kalmak zorunluluğu yoktur.
	Çıkar Grupları	Bazı durumlarda bölgesel kendi faaliyetlerini geliştirmek için kurumlar bir araya gelirler. Örneğin, bir sivil toplum kuruluşu olan Moravia-Silesia Bölgesi Kalkınma Birliği tarafından organize edilen, Ostrava Yatırım Forumu.
	Belediyeler	6.242 Belediye: Kalkınma programlarının hazırlanması ve uygulanmasında ilgili bölgeyle birlikte çalışırlar. Bölgenin kalkınması için gerekli olan iş, ticaret faaliyetleri geliştirebilirler.
	Belediye Birlikleri	Belediyeler birlik oluşturma ve ortak girişimler yapmak için komşu belediyelerle ve diğer tüzel kişilerle birlikte kaynaklarını bir araya getirebilirler.

Kaynak: McMaster (2006)

Bölgesel Kalkınma Ajansları

Çek cumhuriyeti'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları, ekonomik yeniden yapılanmanın kurumsal çerçevesinin oluşturulmasına yardım amacıyla 1990'ların başında kuruldu. İlk ajanslar 1993 ve 1994 yıllarında Moravia Silesia bölgesindeki Ostrava ve Kuzey Batı Bohemia bölgesindeki Most ağır sanayi bölgelerinde kuruldu. Bunlar bölgesel kalkınma alanında fazla bir etkisi olmayan kuruluşlardı. Ancak Bölgesel Kalkınma Ajansları 1990'ların ikinci yarısından 2000'lere kadar süren dönemde yapılan reformlarla bölgesel kalkınma konusunda çalışan karmaşık kurumsal yapının bir parçası haline geldiler.

1993'ten bu yana aralarında ticaret odaları, belediye birlikleri, bankalar, özel şirketler ve üniversiteler gibi birçok farklı yerel kuruluş tarafından farklı Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Şu anda geniş deneyime sahip, kendini Bölgesel Kalkınma Ajansı olarak tanımlayan 18'den fazla kuruluş bulunmaktadır. Ajansların hepsi 14 Düzey III bölgesinin sınırlarına uymasa da hepsi bölgesel düzeyde çalışmaktadır.

Çek cumhuriyeti'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları bağımsızdır ve ilk kurulan Ostrava ve Most ajansları haricinde hiçbiri devlet tarafından kurulmamıştır. Ajansların bölgesel kalkınma alanındaki rolleri de yasayla belirlenmemiştir ve dolayısıyla bölgelerdeki işlevleri ve statüleri zaman içinde evrilmiş ve çeşitlenmiştir. Bu durum, koordinasyon komiteleri, merkezi idare ve Bölgesel Kalkınma Merkezi, yerel ve bölgesel otoriteler, iş dünyası ve sivil toplumdan birçok aktörün bulunduğu karmaşık kurumsal çerçeveler içinde çalışanlardan, bir bölgede tek başına çalışanlara kadar çeşitli Bölgesel Kalkınma Ajansları oluşmasını sağlamıştır.

Ajanslar, önceleri, hibe, teşvikler ve diğer tür yardımları bölgeye çekebilmek için yerel aktörler tarafından kurulmuş, hatta bir kısmı AB programlarına katılarak deneyim kazanmıştır. İlk kurulan ajanslar Yapısal Fon programlarının bölgesel uygulayıcıları olarak çalışmışlardır. Ancak zaman içinde dediğimiz gibi rolleri de değişmiştir. Bugün ajansların yalnızca, proje geliştirme, yerel yönetimler ve özel sektör için danışmanlık hizmeti verme, proje hazırlamalarında belediyelerle birlikte çalışma gibi faaliyetleri bulunmaktadır.

Kalkınma ajanslarının büyüklüğü, statüleri ve hissedar yapıları da farklılaşmaktadır. Bazıları AB ve ulusal aktörlerle bağlantılar oluşturan iyi örgütlenmiş yapılar, diğerleri itibarı az olan, küçük, yeni kurulmuş ve zayıf kuruluşlardır. Ancak yine de bazı temel ortak faaliyet alanları bulunmaktadır. Ajanslar bölgesel programlama ve strateji geliştirme süreçlerinde yer almaktadırlar. Bölgesel Operasyonel Programlar ve Bölgesel Kalkınma Stratejileri başta olmak üzere AB için ve Ulusal politika oluşturma amaçlarıyla bölgesel kalkınmaya yönelik belgeler hazırlamaktadırlar. Çek Cumhuriyeti'nin Bölgesel Bilgi Sistemi (RIS) ajanslar tarafından Bölgesel Kalkınma Merkezi'yle birlikte çalışarak yürütülmektedir. Ajanslar, önceden bölünmüş olan yerel ve bölgesel düzeydeki menfaatlerin birleşmesi ve birlikte çalışma fırsatını sağladı. Dolayısıyla, program ve projelerin hazırlanması, koordinasyonu ve uygulanmasına destek verilmesi anlamında önemli bir rolleri vardır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları çoğunlukla kamu ve özel sektörün hisse sahibi olduğu şirketler olarak kurulmuşlardır. Bu özellik ajansları siyasi baskılardan kısmen korumuş, bölge için kalkınma stratejileri oluştururken profesyonel ölçütlere göre seçim yapmalarına olanak sağlamıştır. Ajansların gelirlerini kuruculardan aktarılan kaynaklar, danışmanlık hizmetlerinden kazanılan gelirler ve AB hibeleri oluşturmaktadır. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının hissedar yapısı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5 Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Hissedar Yapısı

Bölgesel Kalkınma Ajansı	Hissedarların Dağılımı
RRA Usteckeho kraje (Most)	%57 Kamu Sektörü (belediyeler ve bölge yönetimleri) %43 Kamu Sektörü (işçi ve işveren kuruluşları)
RAR Strední Moravy (Olomouc)	%100 Kamu Sektörü (Olomouc Belediyesi ve Strední Moravy bölgesindeki belediyeler)
RRA Sumava	%78 Kamu Sektörü %22 Özel Sektör
ARR NISA (Liberec)	%100 Kamu Sektörü
ARR Moravskoslezský kraj (Ostrava)	%100 Kamu Sektörü
RRA Jizní Moravy (Brno)	2/3 Kamu Sektörü 1/3 Özel Sektör
RRA Bílé Karpaty	%100 Kamu Sektörü (belediye birlikleri)
RRA Plzeňského kraje (Plzeň)	%55 Kamu Sektörü (Plzeň Belediyesi ve belediye birlikleri) %35 Özel Sektör - %10 (Üniversite)
RRA Egrensis (Karlovy Vary)	%66 Kamu Sektörü (bölgesel belediye birlikleri ve bölgesel yönetim) %33 Özel Sektör - %1 (Üniversite)
RRA Východní Moravy (Zlín)	2/3 Kamu Sektörü 1/3 Özel Sektör
Ceskomoravská RA (Jindřichův Hradec)	%50 Kamu Sektörü (belediye birlikleri) %50 Özel Sektör
Královéhradecká ARR	%100 Kamu Sektörü (kent ve bölge yönetimleri)
RRA Vysočina, s.p.o. (Jihlava)	%60 Kamu Sektörü (belediye birlikleri) %40 Özel Sektör (bölgesel ticaret odası)
RRA Jizní Čech (Česke Budejovice)	%60 Kamu Sektörü (belediye birlikleri ve bölgesel yönetim) %40 Özel Sektör
RRA Středočeského kraje (Kladno)	%81,2 Kamu Sektörü (belediye birlikleri ve bölgesel yönetim) %18,8 Özel Sektör
RRA Pardubického kraje (Pardubice)	%72 Kamu Sektörü (belediye birlikleri ve bölgesel yönetim) %28 Özel Sektör
ARR Euroregionu Labe (Ústí nad Labem)	%80 Kamu Sektörü %13 Özel Sektör %7 Sivil Toplum
Rychnov nad Knežnou	%100 Kamu Sektörü

Kaynak: McMaster (2006)

Sonuç

Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel politikanın gelişimi ve bölgeselleşme sürecinden çıkarılabilecek en önemli ders, bu sürecin geniş kapsamlı ve bütünel bir kamu yönetimi reformunun bir parçası olarak yürütülmüş olmasıdır. Bu süreçte bütünel bir siyasi reform çerçevesinde önce bölgelerin sayılarının ve sınırlarının belirlenmesi, ardından bölgesel kalkınmanın kurumsal yapılarının oluşturulması uygulamayı kolaylaştırmıştır.

Diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Çek Cumhuriyeti'nde de Avrupa Birliği çok önemli rol oynamıştır. Bölgeler ve bölgelerdeki kurumlar, özellikle 1997'den sonra neredeyse tamamen AB'nin isteklerine göre düzenlendi. Bu doğrultuda seçilmiş bölgesel birimler oluşturuldu ve bu birimlere kaynak aktarıldı, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına destek verildi.

Öte yandan Avrupa Birliği'nin etkisinin sorunlar yarattığı da ortadadır. Örneğin en başta Avrupa Birliği'nin isteğiyle merkez tarafından oluşturulmuş Düzey II örgütlenmesinin uygunluğu hala tartışmalıdır. Düzey II bölgelerinin, bir, iki ya da üç farklı bölgenin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş olması nedeniyle bölgesel kalkınma faaliyetlerinin etkinliklerinde farklılıklar olmuştur. Birden fazla Düzey III bölgenin bir araya gelmesiyle oluşturulan bölgelerde, bölgenin gereklilikleri ve öncelikleri konusundaki görüşlerin farklılaşması nedeniyle destek programları için faaliyete geçme hızı yavaş olmuştur.

Benzer bir sorun Türkiye'de de bulunmaktadır, farklı illerin bir araya gelmesiyle oluşan Düzey II bölgelerinde farklı valiler, il özel idareleri, merkezi kuruluşların taşra birimleri ve belediyeleri bir araya getirip ortak bir çerçevede birlikte çalışmalarını sağlamanın zorluğu ortadadır. Dolayısıyla ileride oluşacak benzer sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmak, politikalar geliştirmek ve bölgelerde birlikte çalışma kültürünü oluşturmak gereklidir. Avrupa Birliği'ne uyum ve birlikten sağlanan kaynaklar bölgeselleşmenin itici güçlerinden biridir. Ancak bu sürece devam edebilmek için sivil toplumun, sosyal sermayenin ve işbirliği kültürünün yerelde geliştirilmesi gereklidir.

Bölge düzeyinde yapılanma yalnızca AB fonlarının dağıtımı ve kullanımı için mevcut sistemlere yapılan bir yama olarak değil kamu yönetimi ve kamu harcama sisteminin bir parçası olarak ele alınmalıdır. Bölgesel birimlerin faaliyetlerini yönlendiren bölgesel kalkınma stratejilerin oluşturulmasında bölgesel aktörlerin aktif katılımına dayalı bir yapı bölgesel kalkınmanın performansını da belirlemektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları da bölgelerdeki aktörlerin birlikte çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla faaliyet göstermişler ancak çoğunlukla ajansların başarısı AB kaynaklarına erişimle sınırlı kalmıştır. Her ne kadar kamu reformu çerçevesinde önemli adımlar atılmış, kamunun her alanında yerleşme ve bölgeselleşme ekseninde birçok yasa çıkarılmış olsa da bölgelerdeki yeni idari kademelerin oluşturulması meselesinin yalnızca yasal düzenlemelerle çözülemeyeceği ortaya çıkmıştır. Çek Cumhuriyeti'nde bölgesel ölçekli birçok kurum oluşturulmuş ve oldukça karmaşık bir kurumsal yapı ortaya çıkmıştır.

1. Bachtler J. et. al., (1999). *Regional Development and Policy in the Transition Countries*. European Policies Research Centre.
2. Balchin P. (1999). *Transition States of East Central Europe in Regional Policy and Planning in Europe* (pp. 161-192). London: Routledge.
3. Brusis M. (1999). *Institution building for regional development: A comparison of Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland and Slovakia*. Political Making of Socio-Economic Progress Workshop. Humboldt University. Berlin.
4. Brusis M. (2003). *Regionalisation in the Czech and Slovak Republics: Comparing the Influence of the European Union*. in Michael Keating and James Hughes (eds.): *The Regional Challenge in Central and Eastern Europe, Territorial Restructuring and European Integration*, (pp. 89-105). Paris: Presses interuniversitaires européennes/Peter Lang.
5. CzechInvest (*Factsheet 21 (2006), Regions of the Czech Republic*)
6. *Constitution of the Czech Republic of 16 December 1992 (entered into force on the first of January 1993)*
7. Joint Report: *Intensification of East–West Relations in the Process of EU Enlargement: the Case of Austria /Czech Republic*. The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW) and Institute for Labour and Social Affairs (VÚPSV) Prague. Vienna. July 2000.
8. Marek J. et. al., (2004). *Public Administration in the Czech Republic*. Ministry of Interior of the Czech Republic. Prague.
9. McMaster I. et. al., (2003). *Regional Governance in Industrial Regions in Central and Eastern Europe: Case Study of Moravia Silesia*. European Policies Research Center. Glasgow.
10. McMaster I. (2004). *From Regional Deficit to Institutional Overload? – Regional Policy in the Czech Republic*. European Policies Research Center. Glasgow.
11. McMaster I. (2006). *Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape*. Europe - Asia Studies, (pp. 347-370). May 2006, Vol. 58, No. 3.
12. Myant M. and Smith S. (2006). *Regional Development and Post-Communist Politics in a Czech Region*. Europe - Asia Studies, (pp. 147-168). March 2006, Vol. 58, No. 2.
13. *Regional Development Strategy of the Czech Republic (Summary)*. Ministry of Regional Development of the Czech Republic. Prague. May 2006.
14. Rynck F. et. al., (2002). *Local Partnerships in the Czech Republic*. OECD Report.
15. Samková P. (2003). *Implementation of the EU Pre-Accession Aid in Czech Regions*. Univerzita Karlova v Praze. Prague.
16. Vajdová Z. (2006). *The Beginnings of Regional Policy in the Czech Republic*. Institute of Sociology of the Academy of Science of the Czech Republic.
17. Vozab, J., (1998). *Regional Development Agencies in the Czech Republic: A Future Solution to Current Problems*. in Halkier, H., Danson, M., Damborg, C. (Eds.), *Regional Development Agencies in Europe*, (pp. 141-162). London: Jessica Kingsley Publishers.